

פירוש רש"י למסכת ביצה. מהדורה ביקורתית. אהרן ארנד. ירושלים, מוסד ביאליק, תשפ"ד. 648 עמ'. (ayahrend@walla.com)

אחרי הפירושים על מסכתות מגילה, ראש השנה וסוכה, הגיע תורו של פירוש רש"י על מסכת ביצה. בדרכו הישרה והדייקנית אוחו ד"ר ארנד בכל עדי הנוסח של הפירוש - כתבי יד שלמים וחלקיים ודפוסים ראשונים והשוואות למובאות בראשונים ולנוסח רש"י על הרי"ף ועל 'עין יעקב' ועוד, וממצה מתוכם את הנוסח המקורי של פירוש רש"י, כשהוא נעזר גם בניחוח הגירסאות השונות והסותרות, כאשר כל חילופי הנוסח מוצגים לפני הלומד לשיקול דעתו. ידועה האימרה הישיבתית שעל טיפת דיו של רש"י צריך לשבת שבעה נקיים - בספר זה טרח המחבר שנים כדי לסייע ללומד לקבל לידי נוסח מתוקן, כך שכל טיפת דיו שרש"י כתב תגיע לעיניו כפי שנכתבה, או לפי הנוסח הקרוב ביותר לנוסח המקורי. החלק הראשון של הספר כולל מבוא מקיף ביותר הכולל עשרה פרקים - הוכחת בעלות רש"י על פירושו לביצה, זמנו של הפירוש, עדי הנוסח שלו, התוספות שנכנסו לעדי הנוסח וגם לדפוסים המקובלים שאינן מאת רש"י, נוסח רש"י שעל הרי"ף, נוסח התלמוד שעמד לפני רש"י, חיבורים וחכמים שמוזכרים בפירוש רש"י על ביצה, הלעזים בפירוש, ענייני ריאליה, שינויי הצנזורה ועוד, כל מה שצריך לדעת מי שרוצה להכיר מקרוב את פירוש רש"י המקורי על מסכת ביצה. המבוא מפרנס כמאה עמודים, אחריו גוף הספר שכולל כ-400 עמודים - פירוש רש"י על ביצה עם שינויי הנוסחאות וההערות והציונים וההבהרות וכו', ובהמשך נספחים ומפתחות רבים ומפורטים. כך ברש"י ד"ה 'אגבא דפטורא' בסוף פרק 'אין צדין' (כט, ב; עמ' 410 בספר שורה 12) מסביר רש"י שכדי לשנות ביו"ט האשה לא הייתה לשה על השולחן עצמו אלא 'על אחורי השולחן שיש לו תוך, שקורין טורנדוירא'. במדור שינויי הנוסחאות מוזכר שבחלק מכתבי היד הלעז חסר (תופעה נפוצה) ובאחרים האיות מעט שונה (כנ"ל, הרי המעתיקים בדרך כלל לא הבינו את המילים האלו), ובכת"י אחד הלעז הוא 'מטרא'. בהערות מסביר ד"ר ארנד היטב את משמעות הלעז בהקשרו על פי ספריו של אבי מורי ז"ל 'אוצר לעזי רש"י' ו'החיים בימי רש"י', ולגירסה השונה של הלעז הוא מביא את דעתו של אחד מגדולי החוקרים של שפות אירופה העתיקות בימינו פרופ' סריל אסלנוב, שהציע להגיה במקום 'מטרא' - 'משדא', שהוא בשפה הספרדית כלי שקשור לשולחן. נראה שמעתיק כתה"י הזה המיר מדעתו לעז מקורי צרפתי שלא היה מוכר בסביבתו בלעז בשפתו, וכוונתו הייתה להסביר שלגב השולחן היה מחובר כעין כלי ובו לשה האשה ביו"ט כדי לשנות מדרך לישתה הרגילה. יישר כוחו של ד"ר ארנד על חיבורו החדש, שיביא ללא ספק תועלת רבה ללומדי מסכת חשובה זו. עוד כשלושים מסכתות והמפעל מסתיים...